

AGNIESZKA GOŁDA* – KATOWICE

WSPÓŁPRACA KS. PROFESORA WINCENTEGO MYSZORA Z POLSKIM ŚRODOWISKIEM NAUKOWYM W ŚWIETLE KORESPONDENCJI

THE COLLABORATION OF REV. PROFESSOR WINCENTY MYSZOR WITH THE POLISH SCIENTIFIC COMMUNITY IN THE LIGHT OF CORRESPONDENCE

Abstract

Rev. Professor (dr hab.) Wincenty Myszor (1941–2017), patrologist, Coptologist, long-time employee of the Catholic Theology Academy in Warsaw and the Faculty of Theology at the University of Silesia in Katowice, left behind a collection of letters, preserved in the Archdiocesan Archives in Katowice. It contains letters illustrating the researcher's contacts with the Polish academic community (theologians, patristic scholars, philosophers, historians, Byzantinists, philologists, sociologists). The correspondence analysed for the purposes of this article supplements our knowledge of the academic career of Rev. W. Myszor, as it describes the forms of scholarly interactions, including the multidimensional nature of his publishing cooperation with editors of journals and informative publications. The letters were also discussed, which shed light on the details of the scientific projects in which he participated, as well as his 'reviewer' and 'consultant' connections. The correspondence also allowed us to reconstruct the researcher's involvement in events related to patristics, such as symposia, research expeditions, and membership in associations and committees bringing together historians of early Christian culture.

Keywords: Myszor Wincenty (1941–2017); patrology; scientific collaboration; Polish scientific community; epistolary legacy

Translated by Marek Robak-Sobolewski

* Agnieszka Gołda – dr hab., prof. UŚ, Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: agnieszka.golda@us.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0001-6571-5304>

Streszczenie

Książd prof. dr hab. Wincenty Myszor (1941-2017), patolog, koptolog, wieloletni pracownik Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie oraz Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, pozostawił po sobie spuściznę epistolarną, przechowywaną w Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach. Odnaleziono w niej listy będące egzemplifikacją kontaktów badacza z polskim środowiskiem naukowym (teologami, patologami, filozofami, historykami, bizantynologami, filologami, socjologami). Zanalizowana na potrzeby artykułu korespondencja uzupełnia wiedzę na temat rozwoju kariery naukowej ks. W. Myszora, ponieważ opisowi poddano formy relacji naukowych, w tym wielowymiarowy charakter współpracy publikacyjnej z redaktorami czasopism oraz wydawnictw informacyjnych. Omówiono ponadto listy, w których świetle można poznać szczegóły projektów naukowych z jego udziałem, także znajomości „recenzenckie” i „konsultacyjne”. Korespondencja pozwoliła też odtworzyć zaangażowanie badacza w wydarzenia środowiska patologów, takie jak sympozja, wyprawy badawcze, oraz przynależność do stowarzyszeń i komisji zrzeszających historyków kultury wczesnochrześcijańskiej.

Słowa kluczowe: Myszor Wincenty (1941-2017); patologia; współpraca naukowa; polskie środowisko naukowe; spuścizna epistolarna

Wstęp

Książd Wincenty Myszor (1941-2017), patolog, „największy dotychczasowy polski badacz i znawca gnozy wczesnochrześcijańskiej”¹, tłumacz tekstów z biblioteki Nag Hammadi, pozostawił po sobie spuściznę, którą uporządkował i przekazał do Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach². Obejmuje ona 25 jednostek archiwalnych z lat 1965-2012, w tym 6 o sygnaturach 169/1-169/6, w których odnaleziono listy. Jako że korespondencja jest podstawą „stwierdzeń biograficzno-psychologicznych i socjologiczno-literackich”³ oraz „bogatym materiałem do opisu, zarówno twórcy dokumentacji, jak też szerszych relacji społecznych i kultury polskiej”⁴, można ją traktować jak świadectwo „rzeczywistości historycznej,

¹ S. Longosz, *Ks. prof. Wincenty Myszor (22 V 1941 – 19 II 2017). Polski odkrywca gnozy wczesnochrześcijańskiej*, „Vox Patrum”, 37 (2017) t. 68, s. 843.

² Por. H. Dudała, *Spuścizny uczonych w zasobie Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach – wybrane problemy gromadzenia, opracowania oraz udostępniania*, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy”, (2019) nr 1, s. 15.

³ K. Cysewski, *Teoretyczne i metodologiczne problemy badań nad epistolografią*, „Pamiętnik Literacki”, 88 (1997) z. 1, s. 95.

⁴ B. Kmieć, *Korespondencja pracowników naukowych w zbiorach biblioteki uniwersyteckiej jako źródło wiedzy o lokalnym środowisku naukowym*, w: *Zbiory specjalne i regionalia w polskich bibliotekach naukowych i publicznych. Materiały z III ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego 9-11 września 2009*, pod red. R. Gazińskiego, Szczecin 2010, s. 39.

społecznej, politycznej, literackiej”⁵. Wśród opracowań nie brakuje więc tekstów poświęconych relacjom przedstawicieli nauki ujawnianym na podstawie treści listów wymienianych między badaczami pozostającymi ze sobą w kontaktach z uwagi na przedmiot zainteresowań⁶.

Korespondencja tego typu⁷ jest źródłem informacji na temat stosunków zawodowych i naukowych. Ukazuje realia społeczno-polityczno-ekonomiczne panujące w danym czasie i miejscu. Zdradza szczegóły związane z możliwościami publikacyjnymi, wyjazdowymi oraz źródłami finansowania nauki. Nie brakuje w niej wątków poświęconych organizacji i udziałowi badaczy w imprezach o charakterze naukowym, związanych z ich karierą i awansami. Na podstawie listów można poznać mniej lub bardziej subiektywne odniesienie uczonych do różnego rodzaju wydarzeń, scharakteryzować obyczaje panujące w środowiskach, kulturę słowa i – szerzej – kulturę kręgu naukowego. W przypadku pełnienia przez korespondujących określonych funkcji, np. w redakcjach czasopism, kierownictwie projektów czy towarzystw, korespondencja stanowi nawet archiwum przedsięwzięć. Analiza listów naukowców jest więc wartościową metodą badawczą, ponieważ ich autorzy

(...) to świadkowie swoich czasów, osoby świadome własnego głosu w dyskusji naukowej, w ramach własnej dyscypliny naukowej, osoby opiniotwórcze w środowisku naukowym. (...) Korespondencja zawiera uwagi na temat drogi naukowej, dyskretnie wskazuje, że przy zatwierdzaniu tytułów i obejmowaniu stanowisk pozytywna opinia dorobku naukowego bywa, niestety, niewystarczająca w konfrontacji z wewnętrzną polityką uczelni, atmosferą panującą w danym okresie. Te prywatne opinie mogą stanowić dodatkowe cenne źródło informacji, wspierające i konfrontujące źródła historyczne, archiwalne. (...) List jest ważny jako dokument historyczny dokumentujący kulturę środowiska. Zarówno autorzy, jak i adresaci listów, z wieloma osobami wymienianymi w korespondencji utrzymywali towarzyskie kontakty, spotykali się nieformalnie. Refleksje na temat tych spotkań towarzyskich obrazują kulturę tego środowiska, potrzebę kontaktu, emocjonalność, żywą osobowość, istotną w dzisiejszych badaniach socjologicznych kulturę spędzania wolnego czasu⁸.

⁵ E. Rybicka, *Antropologiczne i komunikacyjne aspekty dyskursu epistolograficznego*, „Teksty Drugie”, (2004) z. 4, s. 43.

⁶ Przykładowo: M.M. Blombergowa, *Erazma Majewskiego korespondencja w sprawach archeologicznych z badaczami rosyjskimi, ukraińskimi i białoruskimi*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, (1994) nr 3-4, s. 47-56; D. Czakon, N.A. Michna, L. Sosnowski, *Z korespondencji naukowców: Stefan Morawski i Roman Ingarden*, „Przegląd Kulturoznawczy”, (2021) nr 3, s. 622-639; T. Lewaszkiewicz, *Korespondencja i inne teksty rękopiśmienne/nieopublikowane polskich leksykografów i językoznawców jako ważne źródło badań historyków językoznawstwa polskiego*, „Slavica Litteraria Supplementum”, 2 (2012) s. 105-120; D.K. Rembiszewska, M. Trawińska, *Korespondencja Ludwika Czarkowskiego z Janem Karłowiczem ze zbiorów Archiwum Historycznego w Wilnie*, „Bibliotekarz Podlaski”, 56 (2022) nr 3, s. 241-256; J. Starnawski, *Korespondencja językoznawcza Adama Antoniego Kryńskiego z Hieronimem Łopacińskim*, „Roczniki Humanistyczne”, 11 (1962) nr 1, s. 85-150.

⁷ Por. typologie listów: Rybicka, *Antropologiczne i komunikacyjne aspekty*, s. 41-42.

⁸ Kmieciak, *Korespondencja pracowników naukowych*, s. 32.

Bez względu na treść listów naukowców, pozostają one narzędziem pozwalającym uzupełnić ich biografie. Postanowiono zatem na podstawie korespondencji ukazać fragment życiorysu ks. Myszora dotyczący jego kontaktów z polskimi badaczami, ponieważ ten nie był dotychczas przedmiotem charakterystyki⁹. Postawiono sobie pytania badawcze: w jakich celach i z kim spośród krajowych badaczy utrzymywał relacje listowne w trakcie trwającej od połowy lat 60. XX wieku kariery naukowej? Spuściznę epistolarną patrologa potraktowano jak dowód więzi środowiskowych. Analizie krytycznej poddano 214 listów wysyłanych przez ks. Myszora i do niego kierowanych. Zaprezentowano ich tematykę, która pozwoliła wyodrębnić obszary stosunków naukowych, stanowiące podstawę konstrukcji artykułu, oraz krótko przypomniało sylwetki nadawców i odbiorców wiadomości¹⁰.

Współpraca publikacyjna

Redaktorzy czasopism¹¹

Ksiądz Wincenty Myszor po ukończeniu w 1969 roku studiów na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie i w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (ATK; od 3 września 1999 roku Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) podjął kurs doktorancki i pracę asystenta w Katedrze Patrologii Wydziału Teologicznego ATK¹². Budując dorobek naukowy, do redaktorów czasopism wysyłał listy, wskazujące na jego zainteresowania językami i filologią klasyczną¹³. Na wczesnym etapie kariery nawiązał kontakty z redaktorami wywodzącymi się z macierzystej uczelni. W 1971 roku byli to ks. Stanisław Grzybek (1915-1998) z „Ruchu Biblijnego i Liturgicznego”¹⁴ oraz ks. Remigiusz Sobański (1930-2010) ze „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych”. Do pierwszego z nich wysto-

⁹ Powstał natomiast artykuł na temat kontaktów ks. W. Myszora ze społecznością międzynarodową: A. Gołda, K. Tałuć, *Międzynarodowa współpraca publikacyjna patrologów na przykładzie analizy korespondencji ks. profesora Wincentego Myszora z Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach*, „Vox Patrum”, 83 (2022) s. 413-438.

¹⁰ Gdy było to możliwe, daty życia korespondujących z ks. W. Myszorem podawano na podstawie artykułów i haseł biograficznych. W pozostałych wypadkach ustalano je dzięki informacjom zaczerpniętym z katalogów bibliotecznych. Kilkukrotnie jednak nie udało się wskazać tego typu danych.

¹¹ Ks. W. Myszor miał również okazję korespondować z polskimi badaczami jako redaktor „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych” w latach 1981-1995. Pisali do niego uczeni tej miary, co: ks. Józef Mandziuk (ur. 1941), historyk Kościoła na Śląsku z Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, ks. Jacek Wojciech (ur. 1952), od 1992 roku rektor Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach, oraz ks. Michał Heller (ur. 1936), światowej sławy fizyk, filozof przyrody, kosmolog, wieloletni pracownik Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach (dalej: AAKat.), sygn.169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 108-109, 370, 492.

¹² *Materiały źródłowe do biografii naukowej ks. prof. Wincentego Myszora (wybór korespondencji)*, wstęp i edycja K. Tałuć, Katowice 2019, s. 15-16.

¹³ W. Myszor, *Niestrudzony badacz wczesnego chrześcijaństwa*, rozm. przepr. A. Sikora, „Śląsk”, (2013) nr 12, s. 39.

¹⁴ T. Matras, *Śp. ks. Stanisław Grzybek (1915-1998)*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, 52 (1999) nr 1, s. 72-73.

sował prośbę w sprawie ogłoszenia „drobnego artykułu” w postaci tłumaczenia *Apokalipsy Pawła*¹⁵. List ten jest przykładem formalnego powiadomienia, za to ciekawszy jest ten wysłany do ks. R. Sobańskiego, od 1957 roku sędziego Sądu Biskupiego w Katowicach¹⁶. Otrzymał on obszerną relację przyszłego autora na temat przekładu *Ewangelii według Tomasza* wykonanego wspólnie z Albertyną Szczudłowską-Dembską (1934-2013)¹⁷. W liście znalazły się szczegóły dotyczące struktury maszynopisu, jego objętości, a nawet genezy, którą były ćwiczenia z języka koptyjskiego w Zakładzie Egiptologii Uniwersytetu Warszawskiego. Dobra znajomość języka pozwoliła ks. Myszorowi podjąć później lekturaty na ATK i Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (KUL)¹⁸. Propozycja tekstu została przyjęta przez redaktora¹⁹, a patolog kontynuował z nim korespondencję, dzieląc się obawami związanymi ze stylem opracowania wstępu i zaznaczając konieczność wykonania wyróżnień w druku²⁰. Ten list stanowi ilustrację pewnego rodzaju „zażyłości” z redaktorem naczelnym, informowanym o drobiazgach natury formalnej.

Co ciekawe, nie odnotowano tego typu korespondencji wśród archiwaliów z kolejnych lat rozwoju kariery naukowej ks. Myszora, ale za to są listy z zaproszeniami do nadsyłania artykułów. Działo się to po obronionym w 1973 roku doktoracie na podstawie rozprawy pt. *Gnostycyzm w tekstach z Nag Hammadi*. W 1978 roku redaktor naczelny „Ateneum Kapłańskiego” ks. Wincenty Dudek (1908-1978), wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku²¹, zwrócił się z prośbą o przygotowanie tekstu do zeszytu o tytule *Antyk chrześcijański*²². W liście znalazł się opis tematyki, którą należało podjąć, czyli

(...) zwrócić uwagę na samo pojęcie herezji w tamtych czasach, na niektóre z nich zwłaszcza na różne rodzaje gnozy, na dzieła Ojców Kościoła, którzy tak często [nawiązują – dopisek odręczny] do zagadnienia herezji najczęściej w dziełach *Adversus haereses*, na uboczną rolę herezji w wykształcaniu się doktryny chrześcijańskiej w myśl maksymy św. Augustyna: *Ab adversariis nota quaestio, discendi exstitit occasio* [właśc.: *Ab adversario nota quaestio discendi exstitit occasio* – przyp. A.G.]²³.

Ten list, jak i późniejszy, od innego redaktora „Ateneum Kapłańskiego”, ks. Jerzego Bagrowicza (ur. 1938) z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

¹⁵ AAKat., sygn.169/1, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 97. Tekst ukazał się jako *Apokalipsa Pawła*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, 25 (1972) nr 1, s. 22-29.

¹⁶ *Sobański Remigiusz*, https://silesia.edu.pl/index.php/Soba%C5%84ski_Remigiusz (dostęp: 10.01.2023).

¹⁷ AAKat., sygn.169/1, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 106. Tekst ukazał się jako *Ewangelia według Tomasza*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, 5 (1972) s. 19-42.

¹⁸ Longosz, *Ks. prof. Wincenty Myszor*, s. 847.

¹⁹ AAKat., sygn.169/1, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 116.

²⁰ Tamże, k. 121.

²¹ *Dudek Wincenty (1908-1978)*, w: *Encyklopedia ekumenizmu w Polsce (1964-2014)*, red. J. Budniak, Z. Glaeser, T. Kałużny, Z.J. Kijas, Kraków 2016, s. 168-170.

²² AAKat., sygn.169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 116-117. Wykaz tematów AAKat., sygn.169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 118.

²³ AAKat., sygn.169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 116-117. Prawdopodobnie chodzi o artykuł *Jedność i rozłam*, „Ateneum Kapłańskie”, 424 (1979) s. 252-263.

i ATK²⁴, dowodzą, że w ciągu kilku lat praca badawcza ks. Myszora stała się na tyle znana, że otrzymywał zamówienia na artykuły²⁵. Potwierdzeniem tego jest oferta stałej współpracy z początku lat 80., tuż po uzyskaniu pod koniec 1982 roku habilitacji na podstawie rozprawy *Anapausis w teologii chrześcijańskich gnostyków*. Wystosował ją ks. Stanisław Longosz (ur. 1938), założyciel i redaktor naczelny „Vox Patrum” (od 1981 roku). Od 1980 roku był on pracownikiem Międzywydziałowego Zakładu Badań nad Antykiem Chrześcijańskim (MZBnACh) KUL²⁶, a w 2017 roku został autorem wspomnieniowego artykułu poświęconego patrologowi²⁷. W 1983 roku złożył ks. Myszorowi propozycję nadsyłania artykułów i tłumaczeń oraz materiałów do kroniki patrystycznej w „Vox Patrum”, na którą składały się: wykazy tematów podejmowanych na seminariach patrystycznych wraz ze streszczeniami prac ukończonych, tematy wykładów monograficznych z zakresu antyku chrześcijańskiego, opisy bieżącej pracy naukowej oraz informacje o publikacjach i prelekcjach²⁸.

W 1990 roku ks. Wincenty Myszor został profesorem nadzwyczajnym, a w 1994 roku profesorem zwyczajnym nauk humanistycznych²⁹. Lata 90. przyniosły i inne zmiany w życiu patrologa, a mianowicie został organizatorem Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, a w 1999 roku jego dziekanem. W tamtym czasie zgłaszali się do niego kolejni redaktorzy czasopism, jak ks. Franciszek Mickiewicz (ur. 1961) z Instytutu Nauk Biblijnych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego i jednocześnie redaktor „Communio. Międzynarodowego Przeglądu Teologicznego”, oraz Łukasz Tischner (ur. 1968), historyk literatury, reprezentujący Uniwersytet Jagielloński w Krakowie i „Znak”³⁰. O pozycji naukowej ks. Myszora świadczą słowa pierwszego z redaktorów:

Uważamy, że w takim numerze nie może zabraknąć artykułu poświęconego gnozie starożytnej, ukazującego jej źródła, historię, głównych przedstawicieli, ewentualne wpływy na myśl Kościoła pierwszych wieków itd. Ponieważ Ksiądz Profesor jest w tej dziedzinie wybitnym znawcą i specjalistą, zwracam się

²⁴ AAKat., sygn.169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 151; *Bagrowicz Jerzy*, w: *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-2004. Materiały do biografii*, oprac. H. Duczkowska-Moraczewska, M. Gołębiowski, R. Karpiesiuk, B. Kierzkowska, E. Talarczyk, E. Wiśniewska, Toruń 2006, s. 73.

²⁵ Mógł także negocjować pewne zmiany w planowanych tekstach, jak choćby tytuły, czy terminy nadesłania. Por. AAKat., sygn.169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 121.

²⁶ A. Stępniewska, *Ksiądz profesor Stanisław Longosz. Filolog, patrolog, dydaktyk, założyciel i redaktor „Vox Patrum”*, „Vox Patrum”, 28 (2008) t. 52/1, s. 25-38.

²⁷ Longosz, *Ks. prof. Wincenty Myszor*, s. 843-856.

²⁸ AAKat., sygn.169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 30.

²⁹ Longosz, *Ks. prof. Wincenty Myszor*, s. 846.

³⁰ AAKat., sygn.169/4, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 133. W kolejnych latach Ł. Tischner wysyłał zaproszenia z redakcji czasopisma „Znak” na różnorodne spotkania, np. na dyskusję w ramach cyklu „Polowanie na idee” 20 lutego 1998 roku w Krakowie, z której to oferty ks. W. Myszor skorzystał. AAKat., sygn.169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 29, 48.

z pytaniem, czy Ksiądz Profesor nie ma przypadkiem artykułu na taki temat, który mógłby udostępnić naszej redakcji³¹.

Redaktorzy wydawnictw informacyjnych

Specjalistyczna wiedza, którą posiadał ks. Wincenty Myszor, przyczyniła się także i do tego, że redaktorzy wielotomowych wydawnictw informacyjnych – teolodzy, historycy i filozofowie – zlecali mu napisanie haseł do *Encyklopedii katolickiej*, przygotowywanej w Międzywydziałowym Zakładzie Leksykograficznym (MZL) KUL (t. 1-20, Lublin 1973-2014), oraz *Powszechnej encyklopedii filozofii*, opracowywanej przez zespół pod kierunkiem ks. Andrzeja Maryniarczyka SDB (t. 1-10, Lublin 2001-2009).

W związku ze współpracą ks. W. Myszora z redaktorami obu źródeł zachowała się bogata dokumentacja. Kooperacja z redakcją *Encyklopedii katolickiej* rozpoczęła się w początkach lat 70., jeszcze przed obroną przez niego pracy doktorskiej. W tamtym okresie patrolog prowadził korespondencję z sekretarzem naukowym redakcji (1969-1981) ks. Romualdem Łukaszykiem (1930-1981), organizatorem MZL³². W latach 80., już po przedwczesnej śmierci ks. Łukaszyka, kontaktował się z ks. Anzelmem Weissem (ur. 1940), teologiem i historykiem Kościoła, który związał się z redakcją *Encyklopedii katolickiej* w 1970 roku jako sekretarz naukowy, potem kierownik działu historia Kościoła, redaktor naczelny (1983-1985) i wreszcie członek redakcji naczelnej (do 1997 roku)³³. W latach 90. ks. Myszor porozumiewał się listownie z trzema kolejnymi redaktorami naukowymi tego wydawnictwa zatrudnionymi w MZL, a mianowicie: z ks. Janem Walkuszem (ur. 1955), o. Florianem Jerzym Duchniewskim OFMCap (1932-2011) i ks. Bogusławem Migutem (ur. 1960). Pierwszy z nich był teologiem i historykiem Kościoła. Łączył zajęcie z redagowaniem „Roczników Teologicznych” i rocznika „Kościoł w Polsce. Dzieje i Kultura”³⁴. Ojciec F.J. Duchniewski OFMCap również był historykiem Kościoła, a jednocześnie dziejów zakonu kapucynów. W 1997 roku został redaktorem naczelnym *Encyklopedii katolickiej*³⁵, po czym do 2002 roku funkcję

³¹ AAKat., sygn.169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 4. Por. tamże, k. 39. Artykuł ukazał się pt. *Gnostycyzm jako faktor rozwoju teologii w II wieku*. „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny”, 18 (1998) nr 4, s. 75-91.

³² *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Rusecki, Lublin 1994, s. 420-421. AAKat., sygn.169/1, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 159, 247, 261, 272, 275. Ksiądz Myszor opracował hasła: *Cecylian, Cyprian, Daniel Sketiotos*.

³³ *Księga pamiątkowa w 75-lecie*, s. 484. AAKat., sygn.169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 48. Ksiądz Myszor opracował hasła: *Gnostycyzm. III. W ocenie Ojców Kościoła; Gnoza. 5. W teologii patrystycznej*.

³⁴ *Ks. prof. dr hab. Jan Walkusz*, http://www.kul.pl/art_15270.html (dostęp: 13.01.2023). AAKat., sygn.169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 329, 414. Ksiądz Myszor opracował hasła: *Izobucht, Izaak z Amidy, Izaak z Antiochii, Jan Malalas, Jan z Paralos*.

³⁵ *A.Z., Florian Jerzy Duchniewski OFMCap (1932-2011) – sylwetka i publikacje*, http://www.bu.kul.pl/art_30153.html (dostęp: 13.01.2023). AAKat., sygn.169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 504. Ksiądz Myszor opracował hasła *Kainici, Karpokrates*.

tę przejął teolog ks. B. Migut³⁶. Najbardziej owocna dla ks. Wincentego Myszora była współpraca z kolegium encyklopedii w XXI wieku, kiedy to wymieniał listy z ks. Eugeniuszem Ziemannem SCJ (ur. 1957), redaktorem naczelnym edycji (2002-2008), wydawanej – po zmianie nazwy jednostki – w Instytucie Leksykografii KUL³⁷. Wówczas to powstało najwięcej haseł jego autorstwa. W bardzo formalnej korespondencji wysyłanej przez kolejnych redaktorów pojawiały się podziękowania za nadesłane hasła, bywało, że ponaglenia, informacje w sprawie honorariów, a czasami objaśnienia, jak w liście ks. Miguta, który kwestię hasła *Kurisumala* pozostawił autorowi do rozpatrzenia³⁸.

Drugim lubelskim środowiskiem naukowym współpracującym z ks. W. Myszorem był krąg filozofów. Znajomość z redaktorami *Powszechnej encyklopedii filozofii* trwała przez pierwsze dziesięciolecie XXI wieku. Początkowo patrolog wymieniał listy z ks. A. Maryniarczykiem SDB (1950-2020), pracownikiem Katedry Metafizyki KUL, który od 1999 roku pełnił funkcję redaktora naczelnego *Powszechnej encyklopedii filozofii*, wydawanej przez Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu w Lublinie³⁹. W późniejszym okresie wiadomości w sprawie haseł do encyklopedii wysyłał Wojciech Daszkiewicz, filozof i historyk kultury, od 2005 roku sekretarz redakcji, zatrudniony w Katedrze Retoryki KUL⁴⁰. Korespondencja z tą redakcją również była konwencjonalna – prośby i podziękowania za opracowanie kolejnych haseł, ich korektę wraz z informacjami o charakterze formalnym (postać tekstu – wydruk lub dyskietka, objętość 3-4 strony z 30 wierszami na stronie, terminy), merytorycznym (forma leksykograficzna, postać syntezy wyczerpującej najważniejsze aspekty zagadnienia, z odpowiednią strukturą i bibliografią), o egzemplarzach autorskich i płatnościach za różne rodzaje haseł (problemowe, przeglądowe i biogramy).

W badanej spuściznie znalazły się także pojedyncze listy wskazujące na współpracę ks. Wincentego Myszora z redaktorami innych źródeł informacyjnych, w tym – w 1995 roku – Oktawiuszem Jurewiczem (1926-2016), bizantynologiem i tłumaczem, kierownikiem Zakładu Filologii Greckiej, Bizantyńskiej i Nowogrec-

³⁶ Ks. prof. dr hab. Bogusław Migut, <https://pracownik.kul.pl/boguslaw.migut/> (dostęp: 13.01.2023). AAKat., sygn.169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 70, 116, 327. Książd Myszor opracował hasło *Koptyjska literatura*.

³⁷ *Eugeniusz Ziemann SCJ*, <https://wydawnictwo.sercanie.pl/pl/producer/ks.-Eugeniusz-Ziemann-SCJ/5> (dostęp: 13.01.2023). AAKat., sygn.169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 85, 130, 209, 273-274. Książd Myszor opracował hasła: *Makary*, *Marek Gnostyk z Azji*, *Maruta z Maiferkat*, *Maruta z Tagrytu*, *Massona z Méridy*, *Menas*, *Michał z Nisbis*, *Mojżesz*, *Mojżesz Etiopczyk*.

³⁸ AAKat., sygn.169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 70.

³⁹ *Księga pamiątkowa w 75-lecie*, s. 425; AAKat., sygn.169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 252, 259, 297-298, 308, 334, 347, 375-376, 394-395; AAKat., sygn.169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 31, 42, 132, 135, 144, 149, 159, 185, 315. Książd Myszor opracował hasła: *Barbelognostycy*, *Corpus Hermeticum*, *Epifanes*, *Gnostycyzm*, *Gnoza*, *Herakleon*, *Hermes Trismegistos*, *Hermetyzm*, *Jonas Hans*, *Karpokracjanie*, *Karpokrates*, *Leisegang Hans*, *Marek Mag*, *Nag Hammadi*, *Setianie*.

⁴⁰ Dr hab. Wojciech Daszkiewicz, http://www.kul.pl/art_16354.html (dostęp: 13.01.2023); AAKat., sygn.169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 194, 334, 339, 357. Książd Myszor opracował hasło *Pleroma*.

kiej Uniwersytetu Warszawskiego (1971-1996), autorem szeregu wciąż wznawianych drukiem słowników, podręczników i monografii poświęconych językom oraz kulturze greckiej i łacińskiej. Był on współorganizatorem z Haliną Evert-Kappesową (1904-1985) w 1963 roku Komisji Bizantynologicznej Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej Polskiej Akademii Nauk⁴¹. Z 1998 roku pochodzi z kolei list Tadeusza Gadacza (ur. 1955), filozofa i religioznawcy, koordynatora Redakcji Zespołu 5. Nauk Społecznych Encyklopedii Wydawnictwa Naukowego PWN Spółki Akcyjnej w Warszawie, wówczas także kierownika Katedry Filozofii Religii Uniwersytetu Warszawskiego⁴². W przypadku innych opracowań informacyjnych⁴³, jak wskazuje zachowana spuścizna, ks. Myszor wymieniał korespondencję z pracownikami wydawnictw, a nie ze środowiskiem akademickim.

Tłumacze, kierownicy projektów, redaktorzy prac zbiorowych

Ksiądz Wincenty Myszor przez lata korespondował z patrologami, religioznawcami, teologami, historykami, socjologami i filologami w innych niż wymienione powyżej kwestiach publikacyjnych. Te relacje miały charakter wielowymiarowy, a treść listów była mniej formalna, momentami przyjacielska. Jej przykładem są wiadomości wymieniane z ks. Wojciechem Kanią (1911-2000), patrologiem i tłumaczem tekstów ojców Kościoła, który od 1951 roku wykładał patrologię, łacinę i grekę w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie⁴⁴. Od 1969 roku z inicjatywy ks. Mariana Michalskiego (1900-1987), promotora pracy licencjackiej ks. W. Myszora, ATK ogłaszała serię o tytule *Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy*, w której ukazywały się materiały źródłowe. Od samego początku ks. Myszor drukował w niej samodzielne lub zespołowe tłumaczenia, w tym wykonywane z ks. Kanią⁴⁵. W spuściznie archiwalnej zachowały się listy pochodzące z 1974 roku dowodzące rozmów dotyczących zawartości kolejnych tomów cyklu (np. św. Cyryl Aleksandryjski, listy Leona Wielkiego), które pozwoliły na właściwe rozplanowanie serii⁴⁶.

Z początków lat 70. pochodzi też dokumentacja projektu ks. Marka Starowieyskiego (ur. 1937), patrologa i bizantynologa, pracownika Kongregacji ds. Edukacji

⁴¹ Obecnie Sekcja Bizantynologiczna Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej Polskiej Akademii Nauk. M. Kozłowski, *In memoriam. Oktawiusz Jurewicz (30 IV 1926 – 28 IV 2016)*, „Symbolae Philologorum Posnaniensium Graecae et Latinae”, 26 (2016) z. 2, s. 153-165. W wyniku tej współpracy ks. W. Myszor przygotował hasło do *Encyklopedii kultury bizantyńskiej* (Warszawa 2002). AAKat., sygn.169/4, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 1.

⁴² *Gadacz Tadeusz*, w: *Religia. Encyklopedia PWN*, t. 4, *Fatum-indiculus*, red. nauk. T. Gadacz, B. Milerski, Warszawa 2002, s. 132. List podpisała także redaktor Renata Anna Muszyńska. AAKat., sygn.169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 110.

⁴³ Przykładowo: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1, pod red. H.E. Wyczawskiego, Warszawa 1981; *Słownik pisarzy antycznych*, red. A. Świderkówna, Warszawa 1982; *Katolicyzm A-Z*, red. Z. Pawlak, Poznań 1983.

⁴⁴ A. Żurek, *Ksiądz Wojciech Kania (1911-2000). W pierwszą rocznicę śmierci*, „Vox Patrum”, 20 (2000) t. 38-39, s. 777-779.

⁴⁵ Były to *Wybrane pieśni i poematy syryjskie* św. Efrema Syryjczyka, Cyryllonasa i Balaja z tłumaczeniem z języka syryjskiego ks. W. Kani, a ze wstępem ks. W. Myszora (Warszawa 1973).

⁴⁶ AAKat., sygn.169/1, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 329, 338, 345.

Katolickiej w Rzymie, a następnie Instytutu Filologii Klasycznej Uniwersytetu Warszawskiego⁴⁷. Wynikiem inicjatywy o nazwie „Tłumaczenie apokryfów na język polski” miała być antologia tekstów apokryficznych. Pomysłodawca podsunął ks. Myszorowi koncept opracowania ewangelii gnostycznych. W wypowiedzi zawierającej odniesienia do klasyki literatury przyznał jednak:

Moja propozycja, zaznaczam lojalnie, jest trochę pozycją Zagłoby ofiarującą Inflanty, bo jak dotychczas nie mam jeszcze wydawcy: pertraktacje są w toku. Z wynalezieniem współpracowników też kłopoty, bo znana jest nasza grafofobia: bibliści nie ruszą, bo za trudne, a patrologów nie znajdziesz na lekarstwo⁴⁸.

Udział ks. Myszora był zatem cenny dla przedsięwzięcia, biorąc też pod uwagę – jak zaznaczył nadawca listu – jego zainteresowania gnozą. W dalszej części korespondencji znalazły się szczegółowe opisy projektu i stanu jego zaawansowania oraz pytania patrologa o zakres tłumaczeń tekstów gnostycznych i niegnostycznych⁴⁹. Dlatego w listach pojawił się schemat przekładu apokryfów na język polski oraz informacje o nawiązaniu kontaktu z arabistą⁵⁰. Efektem była publikacja z 1980 roku o tytule *Ewangelie apokryficzne* pod redakcją ks. M. Starowieyskiego ([cz.] 1, Lublin 1980). Korespondencja przysłużyła się także włączeniu go do współpracy przy serii *Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy*⁵¹, a w kolejnych latach ks. Myszor przygotowywał hasła i tłumaczenia do innych wydawnictw redagowanych przez ks. Starowieyskiego, jak: *Słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa Wschodu. Literatury: arabska, armeńska, etiopska, gruzińska, koptyjska, syryjska* (Warszawa 1999)⁵², *Listy i apokalipsy chrześcijańskie* (Kraków 2001)⁵³, *Ewangelie apokryficzne* (cz. 1-2, Kraków 2003)⁵⁴ oraz *Apostołowie* (cz. 1, Kraków 2007)⁵⁵.

W latach 70. ks. Myszor otrzymywał kolejne propozycje współpracy. Zygmunt Poniatowski (1923-1994), badacz gnostycyzmu, twórca podstaw teoretycznych religioznawstwa w Polsce z Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie⁵⁶, koordynujący temat badawczy „Historia religioznawstwa w Polsce”,

⁴⁷ Starowieyski Marek, w: *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. 4, S-Ż, red. nauk. J. Kapuścik, Warszawa 2002, s. 214.

⁴⁸ AAKat., sygn.169/1, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 250.

⁴⁹ Tamże, k. 251.

⁵⁰ Tamże, k. 267, 276, 286, 298, 305.

⁵¹ Były to: *Starożytne reguły zakonne* ze wstępem i opracowaniem ks. M. Starowieyskiego (Warszawa 1980); *Homilie o Ewangelii św. Łukasza Orygenes* ze wstępem ks. M. Starowieyskiego (Warszawa 1986); *Apoftegmaty Ojców pustyni*, z. 1-2 w przekładzie i opracowaniu m.in. ks. M. Starowieyskiego (Warszawa 1986).

⁵² Świadczą o tym listy wymieniane z pracownikami Wydawnictwa „Pax”. AAKat., sygn.169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 168, 172.

⁵³ Świadczą o tym listy wymieniane z pracownikami Wydawnictwa WAM. Tamże, k. 222, 282.

⁵⁴ Świadczą o tym listy wymieniane z pracownikami Wydawnictwa WAM. AAKat., sygn.169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 23, 29.

⁵⁵ Świadczą o tym listy wymieniane z pracownikami Wydawnictwa. Tamże, k. 211-212.

⁵⁶ Poniatowski Zygmunt, w: *Religia. Encyklopedia PWN*, t. 8, *Parys-Rut*, red. nauk. T. Gadacz, B. Milerski, Warszawa 2003, s. 193.

poprosił ks. Myszora o przesłanie krótkiego biogramu i przygotowanie polskiej bibliografii na temat gnozy, gnostycyzmu, hermetyzmu i Nag Hammadi, na co Instytut miał wyasygnować środki finansowe⁵⁷. Z kolei ks. Ryszard Rubinkiewicz (1939-2011), badacz judaizmu i dziejów Palestyny z Instytutu Badań Biblijnych KUL⁵⁸, zwrócił się do ks. Myszora z prośbą o opracowanie tłumaczeń apokryfów w wersji koptojskiej⁵⁹. W latach 90. Andrzej Brożek (1933-1994), historyk dziejów społecznych i międzynarodowych ruchów migracyjnych z Instytutu Badań Polonijnych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie⁶⁰, zaproponował kooperację przy bliżej nieopisanym słowniku⁶¹.

Ksiądz Wincenty Myszor również składał oferty współpracy, np. Witoldowi Witakowskiemu (ur. 1949), orientaliście, tłumaczowi języków syryjskiego i etiopskiego z Wydziału Lingwistyki i Filologii Uniwersytetu w Uppsali, który zgodził się na wykonywanie przekładów z języka syryjskiego⁶². Jednocześnie umożliwił badaczowi kontakt z ks. M. Starowieyskim, co skutkowało udziałem w redagowanych przez bizantynologa antologiach wydanych w XXI wieku.

Patrolog podjął też wieloletnią współpracę translatorską ze wspomnianą już A. Szczudłowską-Dembską, egiptolożką i tłumaczką wczesnochrześcijańskich tekstów koptojskich. Przez lata była ona związana z Wydziałem Neofilologii Uniwersytetu Warszawskiego (do 1995 roku), a między 1997 a 2006 rokiem kierowała Zakładem Historii Starożytnej Uniwersytetu w Białymstoku⁶³. Już w latach 70. rozpoczęła się jej znajomość z ks. Myszorem. Pierwotnie uczył się on pod kierunkiem tej badaczki – z powodzeniem – języka koptojskiego⁶⁴, a następnie ogłosili opracowania: *Chrestomatia koptojska. Materiały do nauki jęz. koptojskiego dla studentów II roku Instytutu Orientalistycznego* (Warszawa 1974), *Chrestomatia koptojska. Materiały do nauki języka koptojskiego* (Warszawa 1998), *Podręczny słownik języka koptojskiego* (Warszawa 1988), *Podręczny słownik koptojsko-polski* (Warszawa 1996). W zanalizowanej spuściznie odnaleziono zaledwie jeden list potwierdzający kontakty ze Szczudłowską-Dembską⁶⁵, co należy tłumaczyć tym, że oboje pracowali w warszawskich ośrodkach naukowych, w związku z czym nie mieli potrzeby wymiany listów. To było z kolei nieodzowne przy relacjach

⁵⁷ AAKat., sygn.169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 157. W 1991 roku Z. Poniatowski zwrócił się z prośbą o uaktualnienie biografii naukowej i wykazu publikacji do tego samego tematu badawczego. AAKat., sygn.169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 365.

⁵⁸ Rubinkiewicz Ryszard, w: *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. 3, M-R, red. nauk. J. Kapuściak, Warszawa 2000, s. 698.

⁵⁹ AAKat., sygn.169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 187.

⁶⁰ W. Wrzesiński, *Andrzej Brożek (10 XI 1933 – 19 I 1994)*, „Kwartalnik Historyczny”, 3 (1994) s. 123-125.

⁶¹ AAKat., sygn.169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 373.

⁶² AAKat., sygn.169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 123; AAKat., sygn.169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 25-26.

⁶³ W. Stawiszyński, *Profesor Albertyna Szczudłowska-Dembska (9 XII 1934 – 17 IX 2013)*, „Vox Patrum”, 34 (2014) t. 61, s. 701-703.

⁶⁴ Myszor, *Niestrudzony badacz wczesnego chrześcijaństwa*, s. 40.

⁶⁵ AAKat., sygn.169/4, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 184.

z Henrykiem Podbielskim (1939-2025) z Katedry Filologii Greckiej Instytutu Studiów Klasycznych i Orientalnych KUL⁶⁶ oraz Krzysztofem Korotkichem (ur. 1973), badaczem dziejów literatury i chrześcijańskiego dziedzictwa narodów z Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu w Białymstoku⁶⁷. Zapraszali oni ks. Myszoza do napisania artykułów. Współpraca z H. Podbielskim, datowana wedle odnalezionej dokumentacji od 2000 roku, skutkowałą przygotowaniem dwutomowego dzieła zbiorowego *Literatura Grecji starożytnej* (t. 1-2, Lublin 2005), za które ks. Myszozor otrzymał w 2006 roku Nagrodę Zespołową Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego⁶⁸.

Podobny charakter miały listy redaktorów książek jubileuszowych. Było ich wiele, zwłaszcza w latach 90., np. bibliсты ks. Janusza Frankowskiego (1928-2017), kierownika Katedry Egzegezy Nowego Testamentu ATK⁶⁹, który napisał do ks. Myszozora w sprawie tomu dedykowanego ks. Janowi Stępnioowi (1910-1995), rektorowi uczelni⁷⁰. Ksiądz Stanisław Longosz zaproponował przygotowanie artykułu na jubileusz ks. Emila Stanuli (1935-1999)⁷¹, z którym ks. Myszozor uczęszczał na seminarium patrystyczne ks. Mariana Michalskiego⁷² oraz współpracował podczas tworzenia programu pięcioletnich studiów z historii literatury wczesnochrześcijańskiej w roku akademickim 1987/1988⁷³. Tego samego dnia odbyły się także ich kolokwia habilitacyjne (6 grudnia 1982 roku na ATK). Wśród zapraszających redaktorów znalazło się też grono socjologów: Lucjan Adamczuk (1938-2019) z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Elżbieta Firlit (ur. 1952) z Zakładu Socjologii Instytutu Filozofii Socjologii i Socjologii Ekonomicznej Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie⁷⁴ oraz Paweł Boryszewski

⁶⁶ AAKat., sygn. 169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszozora, k. 238. *Księga pamiątkowa w 75-lecie*, s. 445.

⁶⁷ AAKat., sygn. 169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszozora, k. 314. Zaproszenie do napisania tekstu do pracy zbiorowej pod roboczym tytułem *Apokalipsa na początek wieku*. Prawdopodobnie chodzi o książkę *Apokalipsa. Symbolika, tradycja, egzegeza*, t. 1-2, pod red. K. Korotkicha i J. Ławskiego, Białystok 2006-2007.

⁶⁸ Longosz, *Ks. prof. Wincenty Myszozor*, s. 847.

⁶⁹ Frankowski (Adam) Janusz, w: *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. 1, A-G, red. nauk. J. Kapuścik, Warszawa 1999, s. 408.

⁷⁰ AAKat., sygn. 169/1, Spuścizna ks. Wincentego Myszozora, k. 283. Artykuł przesłany do książki *Warszawskie studia biblijne. J.M. Rektorowi ATK ks. prof. Janowi Stępnioowi na czterdziestolecie jego pracy naukowej. Praca zbiorowa*, pod red. J. Frankowskiego i B. Widły, Warszawa 1976.

⁷¹ AAKat., sygn. 169/4, Spuścizna ks. Wincentego Myszozora, k. 194. Artykuł ukazał się w numerze czasopisma dedykowanego jubilatowi: *List Piotra do Filipa*, „Vox Patrum”, 32/33 (1997) s. 419-423.

⁷² J. Salij, *Wydział Teologiczny ATK jako prężny ośrodek naukowy*, „Studia Theologica Varsaviensia”, 51 (2013) nr 1, s. 94.

⁷³ Longosz, *Ks. prof. Wincenty Myszozor*, s. 844.

⁷⁴ AAKat., sygn. 169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszozora, k. 64. L. Adamczuk, *Szczecińska trauma 1970. Fragment książki Lucjana Adamczuka „Autobiografia człowieka wolnego”* (Warszawa 2015, mps), nota red. M. Paziewski, „Autobiografia. Literatura, Kultura, Media”, (2015) nr 2, s. 95-108; Firlit Elżbieta, w: *Religia. Encyklopedia PWN*, t. 4, *Fatum-indiculus*, red. nauk. T. Gadacz, B. Milerski, Warszawa 2002, s. 61-62. Badacze ci przygotowywali książkę dla ks. Witolda Zdanie-

z Wydziału Kościelnych Nauk Historycznych i Społecznych ATK⁷⁵. Korespondującymi byli ponadto bizantynolodzy Maciej Kokoszko (ur. 1962) z Katedry Historii Bizancjum Uniwersytetu Łódzkiego⁷⁶ oraz Mirosław Jerzy Leszka (1963-2024)⁷⁷. W kolejnych latach ks. Myszor otrzymywał propozycje przesłania artykułów na prośby teologów, w tym ks. Jacentego Masteja (ur. 1967) z Instytutu Teologii Fundamentalnej KUL⁷⁸ oraz ks. Krzysztofa Góździa (ur. 1955) z Katedry Historii Dogmatów KUL⁷⁹. Listów w sprawie tekstów ks. Myszor nie pozostawiał zazwyczaj bez odpowiedzi i przekazywał materiały do publikacji.

Współpraca recenzyjna i konsultacyjna

Od lat 80. ks. Wincenty Myszor otrzymywał pisma dotyczące recenzji. Rzeczą oczywistą jest, że pracownicy naukowcy piszą opinie na zlecenie oficyn wydawniczych, redakcji czasopism⁸⁰ oraz w trakcie postępowań awansowych, ale przedmiotem analiz uczyniono te listy, w których pojawiły się prośby badaczy. Jednym z nich był Jan Drabina (ur. 1939), mediewista, religioznawca i historyk Śląska z Zakładu Historii Chrześcijaństwa Uniwersytetu Jagiellońskiego⁸¹. W trakcie przygotowywania skryptu zawierającego materiały źródłowe z okresu wczesnego

wicza (1928-2017). W liście pojawiła się dopisana sugestia, by artykuł dotyczył historii społecznej pierwotnego chrześcijaństwa II-III wieku (10-12 stron). Artykuł ukazał się pt. *Czy możliwa jest historia społeczna pierwotnego chrześcijaństwa II i III wieku?*, w: *Kościół, socjologia, statystyka. Księga jubileuszowa poświęcona księdzu profesorowi Witoldowi Zdaniewiczowi*, red. L. Adamczuk, Warszawa 1999, s. 211-217.

⁷⁵ AAKat., sygn. 169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 71, 95. Poprosił o napisanie artykułu do książki pamiątkowej dedykowanej Janinie Słomińskiej (1928-2013). Artykuł ukazał się jako *Inskrypcja biskupa Juliusa Eugeniusa. Przyczynek do historii społecznej chrześcijaństwa na początku IV wieku*, w: *Kościół, rodzina, wychowanie*, red. nauk. A. Szwałkajzer-Wołąk, P. Boryszewski, Warszawa 1998, s. 35-40.

⁷⁶ AAKat., sygn. 169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 193, 247. Poprosił o napisanie artykułu do książki jubileuszowej dedykowanej wybitnemu uczonemu Waldemarowi Ceranowi.

⁷⁷ AAKat., sygn. 169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 223, 312. Kontynuator korespondencji M. Kokoszki. Artykuł ukazał się jako *Walka z manicheizmem w świetle Kodeksu Justyniana*, w: *Byzantina Europaea. Księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Waldemarowi Ceranowi*, red. M. Kokoszko i M.J. Leszka, Łódź 2007, s. 417-424.

⁷⁸ AAKat., sygn. 169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 165-166. Zbierał teksty do tomu dedykowanego ks. Marianowi Ruseckiemu.

⁷⁹ AAKat., sygn. 169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 322. Gromadził materiały do książki ks. Czesława Stanisława Bartnika (1929-2020). Artykuł ukazał się jako *Ireneusz z Lyonu: dzieło zbawienia i odnowy świata (w świetle komentarza do Rz 8,19-21)*, w: *In persona Christi. Księga na 80-lecie księdza profesora Czesława S. Bartnika*, t. 1, red. K. Góźdz, Lublin 2009, s. 143-148.

⁸⁰ AAKat., sygn. 169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 156. W latach 90. ks. W. Myszor otrzymał propozycję współpracy recenzenckiej od ks. Tomasza Węclawskiego (ur. 1952; były duchowny, od 30.04.2008 Tomasz Polak), w latach 1998-2002 dziekana Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Poprosił on patrologa o cykliczne recenzowanie materiałów do „Poznańskich Studiów Teologicznych”, co ten przyjął. *Węclawski Tomasz*, w: *Religia. Encyklopedia PWN*, t. 9, *Rut-żywność*, red. nauk. T. Gadacz, B. Milerski, Warszawa 2003, s. 390.

⁸¹ *Drabina Jan*, w: *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. 1, *A-G*, red. nauk. J. Kapściak, Warszawa 1999, s. 325.

średniowiecza zabiegał u ks. Myszora o ocenę. List krakowskiego badacza jest nie tylko świadectwem współpracy recenzyjnej, ale także potwierdzeniem problemów początku lat 80. z reglamentowaniem papieru na druk. Drabina podkreślił w liście, że musiał ograniczyć w związku z tym objętość rozprawy, obejmującej zagadnienia jedynie do 313 roku, oraz wyraził życzenie:

(...) proszę, byś nie odmówił. Jesteś, to nie ulega wątpliwości, ekspertem dla tego właśnie okresu. Piszę, by wstępnie poinformować, że całość będzie miała nie więcej niż 170 stron maszynopisu: i bardzo mi się z tym spieszy (...). Brak mi bowiem, a raczej studentom źródeł ogólnodostępnych (wiesz, że Kraków uniwersytecki przestał się przez pewien czas interesować problematyką niniejszą). Nie chcę zaś, by studenci karmili się lub byli karmieni banalnymi opartymi na opracowaniach a nie na źródłach. Jako historyk chciałbym ich nauczyć korzystać ze źródeł i je należycie interpretować⁸².

W kolejnych wiadomościach opisał zasady podziału skryptu, licząc jednocześnie na dyskusję z patrologiem i jego „życzliwe popatrzenie” na dzieło, oraz wyjaśnił „szczupłe ramy edycji” dostosowane do liczby godzin dydaktycznych związanych z historią starożytną chrześcijaństwa i wspomnianą wcześniej limitacją papieru⁸³. Książka wyszła ostatecznie pod tytułem *Chrześcijaństwo starożytne (do roku 313). Wybór tekstów źródłowych* (Kraków 1983). W 1990 roku jej autor zwrócił się ponownie do opiniodawcy, tym razem z prośbą o zrecenzowanie skryptu zawierającego teksty źródłowe poszerzone do roku 476 (ok. 100 dodatkowych stron). Ponieważ było to wydanie zmienione, tradycją oficyny było zlecenie oceny nowych części⁸⁴. List badacza z Bytomia zyskał poparcie dyrektora Instytutu Religioznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego Włodzimierza Pawluczuka (1934-2025), skierowane do ks. Wincentego Myszora⁸⁵. Materiały po raz kolejny przejrane przez patrologa ukazały się rok później jako *Pięć pierwszych wieków chrześcijaństwa. Wybór tekstów źródłowych* (Kraków 1991). Jednocześnie ta wznowiona relacja między Drabiną i ks. Myszoem spowodowała, że redaktor „Zeszytów Naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studia Religiologiczne” zabiegał, by patrolog przysyłał do nich artykuły⁸⁶, w tym dotyczące Kościołów wschodnich⁸⁷ i Absolutu w religiach świata⁸⁸. Współpraca badaczy została zwieńczona tekstem ks. Myszora umieszczonym w księdze jubileuszowej Drabiny w 2010 roku⁸⁹.

⁸² AAKat., sygn. 169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 284. Procesu recenzyjnego dotyczyła korespondencja wymieniana z pracownikami oficyny: AAKat., sygn. 169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 335-338, 352.

⁸³ AAKat., sygn. 169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 334.

⁸⁴ AAKat., sygn. 169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 314.

⁸⁵ Tamże, k. 320.

⁸⁶ Tamże, k. 314.

⁸⁷ AAKat., sygn. 169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 36, 53.

⁸⁸ Tamże, k. 195. Artykuły ukazały się jako *Chrześcijaństwo koptyjskie przed inwazją islamu*, w: *Kościoły wschodnie*, pod red. J. Drabiny, Kraków 1999, s. 11-32; *Średniowieczna religijność ludowa: dualizm w świetle Interrogatio Iohannis*, w: *Z religijnych zagadnień średniowiecza*, red. J. Drabina, Kraków 2008, s. 11-19.

⁸⁹ *Drabina Jakubowa jako krzyż*, w: *Orbis Christianus. Studia ofiarowane profesorowi Janowi Drabinie*, red. E. Przybył-Sadowska, D. Szymańska-Kuta, Kraków 2010, s. 29-33.

Problemy z drukowaniem książek w latach 80. potwierdza również korespondencja z 1985 roku prowadzona z ks. Henrykiem Paprockim (ur. 1946), teologiem i tłumaczem, od 1981 roku związanym z Prawosławnym Seminarium Duchownym w Warszawie⁹⁰. Wówczas to wyraził on wdzięczność ks. Myszorowi za zrecenzowanie książki o tytule *Wieczera mistyczna. Anafory eucharystyczne chrześcijańskiego Wschodu*, którą wydano dopiero po trzech latach (Warszawa 1988). Jednocześnie poprosił o opinię na temat kolejnego opracowania, będącego kontynuacją wcześniejszego. To nowe miało być „komentarzem do Liturgii eucharystycznych typu bizantyjskiego, na tle innych Liturgii wschodnich i zachodnich”⁹¹. Także i ta pozycja ukazała się z opóźnieniem. Ogłoszono ją ćwierć wieku później jako *Misterium Eucharystii. Interpretacja genetyczna liturgii bizantyjskiej* (Kraków 2010), ale w analizowanej dokumentacji nie ma śladów tego, czy ks. Myszor przyjął recenzję czy odmówił prośbie.

Ksiądz W. Myszor udzielał się także jako konsultant. Już w 1975 roku zwróciła się do niego Jadwiga Kubińska (?-2008), nubiolog i badaczka epigrafiki greckiej z Katedry Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Warszawskiego. Zaznaczyła na wstępie listu: „pracuję uparcie nad Firsoosem ale do tej pory jeszcze nic. Bardzo jednak chciałabym porozmawiać na ten temat z Księdzem doktorem i pokazać niektóre materiały”⁹². Potrzebowała porady, by zidentyfikować imię Firsoos w źródłach, na których pracował patrolog, bo – jak przyznała – „Przejrzałam już ogromną ilość materiałów i literatury, ale nigdzie tego imienia nie spotkałam. Znajduje się ono między imionami, pochodzącymi ze Starego i Nowego Testamentu. Wszystkie je określiłam ale to jest dla mnie tajemnicą. Naturalnie jego proveniencja to inskrypcja [grecka – dopisek odręczny] z terenów Nubii chrześcijańskiej”⁹³. Co ciekawe, to autorka listu podkreśliła: „Wykorzystałam już prawie wszystkie pozycje bibliograficzne, w których moim zdaniem oraz zdaniem innych osób takich jak Prof. Prof. Quecke, Detlef-Müller, Krause, Schenke, Brakmann mogłoby ono się znajdować ale do tej pory nic a nic”⁹⁴. Powołując się na takie autorytety naukowe, jak niemieccy badacze: o. Hans Quecke SJ (1928-1998) – koptolog, Detlef W. Müller (ur. 1943) – prehistoryk, Rüdiger Krause (ur. 1958) – archeolog, Hans-Martin Schenke (1929-2002) – ewangelicki teolog, koptolog i badacz Nowego Testamentu oraz Heinzgerd Brakmann (ur. 1944) – teolog, Kubińska zaznaczyła pozycję polskiego znawcy gnozy już na początkowym etapie jego kariery naukowej oraz zorientowanie w literaturze znanej wąskiemu kręgowi historyków wczesnego chrześcijaństwa.

W sprawie wskazówek z zakresu literatury zwrócił się do ks. Wincentego Myszora także Andrzej Romanowski (ur. 1951), historyk literatury z Instytutu

⁹⁰ Paprocki Henryk (1946-), w: *Encyklopedia ekumenizmu w Polsce (1964-2014)*, red. J. Budniak, Z. Glaeser, T. Kałużny, Z.J. Kijas, Kraków 2016, s. 324-325.

⁹¹ AAKat., sygn. 169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 136.

⁹² AAKat., sygn. 169/1, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 352. Prośba o spotkanie także w innym liście: tamże, k. 363.

⁹³ Tamże, k. 383.

⁹⁴ Tamże.

Filologii Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego⁹⁵. W 1994 roku jako współautor⁹⁶ słownika cytatów o tytule *Skrzydlate słowa* (Warszawa 1990) zabiegał o ustalenie pochodzenia wybranych fragmentów do nowszego wydania, które ukazało się w 1998 roku⁹⁷. Z kolei w 1998 roku Adam Fijałkowski (ur. 1969), historyk wychowania, poprosił o przybliżenie sprawy dostępności źródeł na temat Tertuliana w bibliotekach rzymskich⁹⁸, a w 2000 roku Marcin Karas (ur. 1971), bizantynolog, badacz kosmologii średniowiecznej i filozofii chrześcijańskiej XX wieku z Zakładu Filozofii Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, o udzielenie wskazówek na temat tekstów wyznań wiary egipskiego Kościoła koptyjskiego (przedchalcedońskiego) w tłumaczeniu na język polski, łaciński lub inny nowożytny. Interesowała go również ich osiągalność w Polsce lub za granicą w związku z projektem rodzimego Instytutu Religioznawstwa⁹⁹. Tego typu prośby poświadczają, że ks. Myszor stał się dla grona badaczy osobowym źródłem informacji w kwestii unikatowych tekstów będących źródłem analiz kultury wczesnochrześcijańskiej.

Patrolog – jak wynika z analizowanej spuścizny – udzielał się również jako konsultant w sprawach tłumaczeń. Tego typu porad udzielił w latach 80. Markowi Jaroszewskiemu (ur. 1944) z Katedry Filologii Germańskiej Uniwersytetu Warszawskiego przy fragmentach komentarza *Pisma Świętego* Johanna Gottfrieda Herdera *Vom Geist der Ebräischen Poesie* z XVIII wieku¹⁰⁰. W związku z przekładami z języka koptyjskiego radził także w 2003 roku Hieronimowi Kaczmarkowi (ur. 1948), badaczowi dziejów i relacji społecznych starożytnego Egiptu, pragnącemu ustalić etymologię nazw kapłanów egipskich, które odnalazł w XVIII-wiecznym podręczniku. Jadwiga Lipińska (1932-2009), odkrywczyni świątyni Totmesa III, i Stefan Jakobielski (1937-2024), kierownik wykopalisk w nubijskim Dongoli, polecili Kaczmarkowi konsultacje z „najlepszym w Polsce znawcą języka koptyjskiego”¹⁰¹.

Jeszcze inną kategorią uprawianego przez patrologa doradztwa były opinie na temat poglądów gnostyckich. Filolog z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika Wojciech Gutowski (1946-2021), edytor utworów Tadeusza Micińskiego¹⁰², zwracał się do ks. Wincentego Myszora dwukrotnie – w 1989¹⁰³ i 2003 roku¹⁰⁴ – w sprawie odwołań do religii w nowej edycji i opracowaniu krytycznym powieści *Xiǫdz Faust*

⁹⁵ E. Głębicka, *Romanowski Andrzej*, w: *Polscy pisarze i badacze literatury przełomu XX i XXI wieku. Słownik biobibliograficzny*, t. 2, pod red. A. Szalagan, Warszawa 2014, s. 247-252.

⁹⁶ Wraz z Henrykiem Markiewiczem (1922-2013).

⁹⁷ AAKat., sygn. 169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 506.

⁹⁸ AAKat., sygn. 169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 56.

⁹⁹ Tamże, k. 197.

¹⁰⁰ L. Kolago, *Biografia naukowa Profesora dr. hab. Marka Jaroszewskiego*, „Studia Germanica Gedanensia”, 18 (2008) s. 9-12. AAKat., sygn. 169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 18.

¹⁰¹ AAKat., sygn. 169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 32, 41.

¹⁰² *Gutowski Wojciech (Kazimierz)*, w: *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-2004. Materiały do biografii*, oprac. H. Duczkowska-Moraczewska, M. Gołębiowski, R. Karpiesiuk, B. Kierzkowska, E. Talarczyk, E. Wiśniewska, Toruń 2006, s. 260.

¹⁰³ AAKat., sygn. 169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 308-309.

¹⁰⁴ AAKat., sygn. 169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 1.

(Kraków 1913). Wydawca podzielił się szeregiem wątpliwości¹⁰⁵, także związanych z hagiografią¹⁰⁶. W jednym z ostatnich akapitów obszernego listu napisał: „Zwracam się do Księdza Profesora jako do najwybitniejszego znawcy gnozy i literatury apokryficznej z gorącą prośbą o wskazanie choćby elementarnych wskazówek, pozwalających rozwiązać te zagadki”¹⁰⁷.

Ksiądz W. Myszor doradzał również teologom starającym się o awanse naukowe, co było zrozumiałe, ponieważ w trakcie swojej kariery dydaktycznej był promotorem 6 doktorantów, recenzował 12 prac doktorskich, 15 habilitacyjnych i 4 dorobki naukowe do tytułu profesora¹⁰⁸. Przykładem tego typu relacji był list jego doktoranta z 1992 roku ks. Leona Nieściora (ur. 1962), patrologa i badacza monastycyzmu wczesnochrześcijańskiego, w kwestii tłumaczeń pism Ewagriusza¹⁰⁹. Rok później obronił pracę o tytule *Anachoreza w pismach Ewagriusza z Pontu*¹¹⁰. Z wątpliwościami zwrócił się do ks. Myszora w 1991 roku ks. Jan Słomka (ur. 1959), przygotowujący rozprawę doktorską na temat analizy teologicznej IV Dialogu przeciw Arianom¹¹¹. W 2001 roku ks. Myszor miał okazję uczestniczyć w jego kolokwium habilitacyjnym jako recenzent rozprawy¹¹². Były doktorant ks. Myszora, ks. Bogdan Czyżewski (ur. 1962), patrolog, w latach 1997-2002 redaktor naczelny „Studia Gnesnensia”, za radą nieżyjącego już wówczas ks. Czesława Stanuli CSSR (1940-2020), rozpoczął zbieranie materiałów do monografii habilitacyjnej na temat chrystologii Teodora z Mopsuestii¹¹³. Zbiory spenetrowanych bibliotek paryskich pomogły mu dotrzeć do wielu materiałów, ale jednocześnie zrodziły obiekcje. Patrolog wspomagał także ks. Antoniego Młotkę (1940-2018), badacza zagadnień moralnych w okresie patrystycznym z Katedry Teologii Moralnej Ogólnej Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu¹¹⁴, pracującego nad pracą o roboczym tytule *Kościół wobec zagadnień moralnych IV wieku*¹¹⁵.

W 1997 roku ks. Myszor został poproszony o rozsądzenie „sporu naukowego”. Ojciec Jacek Salij OP (ur. 1942), wykładowca dogmatyki z ATK, przesłał mu dokumentację¹¹⁶ i list¹¹⁷ związane z wątpliwościami, które powstały w środowisku

¹⁰⁵ Jak m.in.: szczegóły kultu niektórych sekt gnostyckich, zawartość nieznanych mu pism rabinicznych, brewiarza maronitów, ewangelii apokryficznych, geneza „maksym wtajemniczonych”, źródła poglądów wczesnych chrześcijan.

¹⁰⁶ Zależało mu na konsultacjach hagiograficznych dotyczących św. Koprasy, św. Maclou i św. Antonina Pierozziego.

¹⁰⁷ AAKat., sygn. 169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 308.

¹⁰⁸ Longosz, *Ks. prof. Wincenty Myszor*, s. 843.

¹⁰⁹ AAKat., sygn. 169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 392.

¹¹⁰ L. Lach-Bartlik, *Ksiądz Profesor Wincenty Wilhelm Myszor*, „Vox Patrum”, 57 (2012) s. 13.

¹¹¹ AAKat., sygn. 169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 350.

¹¹² Lach-Bartlik, *Ksiądz Profesor Wincenty Wilhelm Myszor*, s. 15.

¹¹³ AAKat., sygn. 169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 214.

¹¹⁴ *Młotek Antoni*, w: *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. 3, M-R, red. nauk. J. Kapuścik, Warszawa 2000, s. 210.

¹¹⁵ AAKat., sygn. 169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 160. Ukazała się jako *Postawy i świadectwa. Kościół wobec problemów moralnych IV wieku* (Wrocław 1986).

¹¹⁶ AAKat., sygn. 169/4, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 218-220.

¹¹⁷ Tamże, k. 217.

naukowym po opublikowaniu przez niego książki *Rozmowy ze świętym Augustynem* (Poznań 1997), nazwanej przez ks. Henryka Frosa SJ (1922-1998) „workiem tekstów autentycznie augustyńskich i nieautentycznych”. Brak jednak w zachowanej spuściźnie bliższych informacji na temat jakichkolwiek rozstrzygnięć tej sprawy i dalszego udziału w niej ks. Myszora.

Współpraca konferencyjna i organizacyjna

Ostatnią grupą pracowników naukowych, z którymi korespondował ks. Wincenty Myszor, byli ci, którzy organizowali konferencje, sympozja, zebrania i spotkania naukowe. Korespondencja miała charakter oficjalny i była kierowana do szerszej społeczności, rzadziej bezpośrednio do badacza. Otrzymywał on zaproszenia od historyków, patrologów, bizantynologów i filologów. W tego typu kwestiach wymieniał wiadomości z o. Janem Marią Szymusiakiem SJ (1920-1987). Był to wykładowca kolegium jezuickiego w Amiens, Collegium Bobolanum Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie, Uniwersytetu Katolickiego w Louvain, a jednocześnie współorganizator w 1969 roku i kierownik MZBnACh KUL wraz z Leokadią Małunowiczówną (1910-1980)¹¹⁸. Relacje z tymi uczonymi i instytucją ks. W. Myszor utrzymywał od 1970 do 2012 roku, kiedy to włączono ją w strukturę KUL¹¹⁹. W latach 1970-1971 o. J.M. Szymusiak zapraszał ks. W. Myszora na sympozja tłumaczeniowe, podczas których wygłaszano referaty oraz prowadzono dyskusje¹²⁰. Bliższe szczegóły dotyczące sympozjów i spotkań z naukowcami z zagranicy wysyłane były przez L. Małunowiczównę¹²¹, filolog klasyczną, badaczkę problemów wpływu pogańskiego antyku na wczesne chrześcijaństwo oraz spuścizny ojców Kościoła. Od 1950 roku pracowała ona w Katedrze Filologii Klasycznej KUL, a od 1975 roku kierowała MZBnACh¹²². Równocześnie listy wysyłała Barbara Filarska (1922-2007)¹²³, archeolog i historyk sztuki, w latach 1957-1969 związana z Zakładem Archeologii Śródziemnomorskiej Polskiej Akademii Nauk, a potem z Katedrą Historii Sztuki Starożytnej i Wczesnochrześcijańskiej KUL. Współtworzyła MZBnACh, w latach 1971-1980 zastępowała kierownika, a w latach 1981-1989 kierowała tą instytucją. Redagowała też hasła z działu archeologia chrześcijańska do *Encyklopedii katolickiej*¹²⁴.

Leokadia Małunowiczówna przy okazji kierowania zaproszeń na sympozja (1971-1979) podawała dane na temat projektów tłumaczeń pism ojców Kościoła (wraz z opisem stanu zaawansowania prac), planów rozwoju działalności naukowej

¹¹⁸ R. Skrzyniarz, *Szymusiak Jan Maria*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 50/2, *Szymański Edward – Szynglarski Ignacy*, red. nac. A. Romanowski, Warszawa, Kraków 2015, s. 308-309.

¹¹⁹ *Materiały źródłowe do biografii*, s. 17.

¹²⁰ AAKat., sygn. 169/1, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 82, 107.

¹²¹ Tamże, k. 95, 126, 137-138, 143, 156, 168, 172, 282, 304, 387; AAKat., sygn. 169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 1, 5, 12, 15, 52, 80, 88-89, 149, 173, 201.

¹²² M. Ołdakowska-Kuflowa, *Leokadia Małunowiczówna w służbie Bogu, nauce, człowiekowi*, „Roczniki Humanistyczne”, 58-59 (2010-2011) z. 3, s. 7-25.

¹²³ AAKat., sygn. 169/1, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 213, 223-224.

¹²⁴ *Księga pamiątkowa w 75-lecie*, s. 378.

MZBnACh i informowała o możliwościach ogłoszenia referatów¹²⁵. Starania merytoryczne i organizacyjne Małunowiczówny poskutkowały przyjacielskim listem ks. Myszora z uwagami na temat przygotowania sympozjum patrystycznego „Św. Bazyli w 1600. rocznicę śmierci” w dniach 15-17 maja 1979 roku w Lublinie (skupienie tematyczne referatów, ich właściwa kolejność, streszczenia wystąpień). Bliska współpraca patrologa z MZBnACh pozwoliła mu zaproponować, by referaty opublikować w założonej przez niego serii wydawniczej ATK – „Studia Antiquitatis Christianae” (1977-2001, po przeniesieniu tytułu do Katowic 2005-2016)¹²⁶.

Spotkania przekładoznawcze MZBnACh¹²⁷ odbywały się m.in. we Włocławku, Krakowie, Lublinie, Gnieźnie, Wągrowcu, a uczestniczyli w nich polscy mediewiści, papirolodzy, teolodzy, bibliści i filozofowie, jak: ks. Andrzej Bober (1917-1986), Mieczysław Gogacz (1926-2022), ks. Józef Kudasiewicz (1926-2012), Jerzy Woronczak (1923-2003) oraz goście z zagranicy: Orsolina Montevecchi (1911-2009) z Mediolanu, Adolf Laminski z Erfurtu, o. Adalbert Hamman (1910-2000) z Rzymu, Anne-Marie Malingrey (1904-2002) z Lille, ks. Albert Van Roey (1915-2000) i Nicole Zeegers-Vander Vorst (ur. 1935) z Leuven. Zważywszy na czas ich organizacji, lata 70. i 80., były one wyjątkową okazją do konfrontowania osiągnięć nauki światowej z polskimi dokonaniem. Z uwagi na ograniczenia związane z przemieszczaniem się, brakiem dewiz na wyjazdy i zakup literatury zagranicznej należy je uznać za interesujący sposób wymiany myśli. Nie dziwi zatem propozycja patrologa, która pojawiła się w liście do Małunowiczówny, by krajowi badacze wygłaszali referaty w językach obcych, bo jak zaznaczył: „Nie wierzę bowiem, żeby zagraniczni goście przyjeżdżali do nas wyłącznie aby nas pouczyć”¹²⁸. Uwaga ta jest niezwykle ciekawa, ale zważywszy na rok wysłania listu – 1979 – zrozumiała.

W kolejnych latach ks. Myszor otrzymywał wielokrotnie zaproszenia do wygłaszania referatów naukowych lub popularnonaukowych, np. w 1980 roku od Andrzeja Zaborskiego (1942-2014), arabisty, semitysty i afrykanisty Uniwersytetu Jagiellońskiego, kierownika oddziału krakowskiego Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego¹²⁹, a w 1983 roku od Włodzimierza Godlewskiego (ur. 1945), archeologa, pioniera nubiologii z Zakładu Archeologii Egiptu i Nubii Uniwer-

¹²⁵ W roku 1974 nie udało się jednak wydać pracy zbiorowej *Perspektywy badań nad antykiem chrześcijańskim – studia i materiały*. Por. AAKat., sygn. 169/1, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 285. Na ręce L. Małunowiczówny przekazał też do księgozbioru MZBnACh egzemplarz współautorskiej książki *Chrestomatia koptyjska. Materiały do nauki jęz. koptyjskiego dla studentów II roku Instytutu Orientalistycznego* (Warszawa 1974). AAKat., sygn. 169/1, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 296.

¹²⁶ AAKat., sygn. 169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 183.

¹²⁷ Zdarzało się też, że do konwencyonalnych zaproszeń na sympozja tłumaczeniowe dołączane były personalnie kierowane prośby o wygłoszenie referatów zamówionych, np. w 1971 roku ks. W. Myszor dostał zapytanie o wystąpienie na temat problemów tłumaczeń na język koptyjski i z języka koptyjskiego na języki zachodnie. AAKat., sygn. 169/1, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 126.

¹²⁸ AAKat., sygn. 169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 183.

¹²⁹ Tamże, k. 248, 253, 267.

sytetu Warszawskiego¹³⁰. Wymieniał też informacje o spotkaniach naukowych z ks. Marianem Banaszakiem (1926-1997), historykiem Kościoła ATK¹³¹, Juliuszem Jundziłłem (ur. 1952), Krzysztofem Jakubiakiem i Iloną Błaszczyk – historykami wychowania Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy¹³², Jolantą Tubielewicz (1931-2003), japonistką z Instytutu Orientalistycznego Uniwersytetu Warszawskiego¹³³, ks. Augustynem Eckmannem (ur. 1941), filologiem klasycznym, przewodniczącym Wydziału Historyczno-Filologicznego Towarzystwa Naukowego KUL¹³⁴, ks. Janem Żelaznym (ur. 1939) i ks. Kazimierzem Panusiem (ur. 1955) z Polskiego Towarzystwa Teologicznego¹³⁵, Andrzejem Rottermundem (ur. 1941), historykiem sztuki i muzeologiem, dyrektorem Zamku Królewskiego w Warszawie¹³⁶.

W latach 1996-2003 ks. Myszor korespondował z organizatorami wypraw naukowych do Turcji nazwanych „Śladem dawnych cywilizacji i osmańskich stolic” w 1997 i 1999 roku. Pomysł wyjazdu zrodził się wśród członków Komisji Bizantynologicznej Polskiej Akademii Nauk, od których ks. Myszor dostawał informacje na temat powołania na kolejne kadencje oraz zaproszenia na posiedzenia¹³⁷. Należał do niej od 1988 roku¹³⁸. Dzięki oficjalnym powiadomieniom na temat trasy i kosztów wycieczki¹³⁹ wiadomo, że ks. Myszor współpracował z łódzkimi badaczami Małgorzatą Dąbrowską (ur. 1956), bizantynolog i mediewistką, która od 1985 roku pracowała w Katedrze Historii Średniowiecznej Uniwersytetu Łódzkiego, i Waldemarem Ceranem (1936-2009), historykiem i bizantynologiem, który od 1960 roku był zatrudniony w Katedrze Historii Powszechnej Starożytnej i Średniowiecznej Uniwersytetu Łódzkiego, a od 1979 roku pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Bizantynologicznej Polskiej Akademii Nauk¹⁴⁰.

¹³⁰ AAKat., sygn. 169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 53.

¹³¹ Tamże, k. 410.

¹³² AAKat., sygn. 169/4, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 3; AAKat., sygn. 169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 3, 33-34.

¹³³ AAKat., sygn. 169/4, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 210.

¹³⁴ AAKat., sygn. 169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 46.

¹³⁵ Tamże, k. 131. Książd W. Myszor był jego członkiem od 1981 roku. Longosz, *Ks. prof. Wincenty Myszor*, s. 845.

¹³⁶ AAKat., sygn. 169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 139.

¹³⁷ Powołania na członka Komisji na kolejne kadencje (1988-2008) otrzymywał od: Jerzego Łanowskiego (1919-2000) i Heleny Cichockiej (ur. 1947), filologów klasycznych, Anny Sadurskiej (1921-2004), archeolog, Witolda Wołodkiewicza (1929-2021), prawnika, Waldemara Cerana i Jerzego Danielewicza (ur. 1942), hellenisty. AAKat., sygn. 169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 257, 362, 429; AAKat., sygn. 169/4, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 103, 143, 158, 205, 248, 273; AAKat., sygn. 169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 187, 204, 278, 351; AAKat., sygn. 169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 57, 231.

¹³⁸ Longosz, *Ks. prof. Wincenty Myszor*, s. 845.

¹³⁹ AAKat., sygn. 169/4, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 188-189, 193, 196, 199-201, 204, 214, 267, 279-280.

¹⁴⁰ W 2011 roku na Uniwersytecie Łódzkim konstituowano Centrum Badań nad Historią i Kulturą Basenu Morza Śródziemnego i Europy Południowo-Wschodniej im. prof. Waldemara Cerana Ceraneum, placówkę naukowo-badawczą. M.J. Leszka, *Profesor Waldemar Ceran (7 IX 1936 – 20 VI 2009)*, „Meander”, 62 (2007) nr 3-4, s. 185-189.

Ksiądz Wincenty Myszor otrzymywał również zaproszenia w sprawie posiedzeń organizacji naukowych: od ks. Franciszka Drączkowskiego (1941-2018), ks. Jerzego Pałuckiego (1955-2023) i ks. Józefa Naumowicza (ur. 1956)¹⁴¹ z istniejącej od 1977 roku Sekcji Patrystycznej przy Komisji Episkopatu Polski ds. Nauki Katolickiej, w której pełnił funkcję skarbnika¹⁴²; od Stanisława Mossakowskiego (ur. 1937), historyka sztuki; ks. Mariana Ruseckiego (1942-2012), twórcy tzw. lubelskiej szkoły teologiczno-fundamentalnej oraz metodologii nowoczesnej teologii fundamentalnej – reprezentujących Komitet Nauk Teologicznych Polskiej Akademii Nauk¹⁴³. Henryk Samsonowicz (1930-2021), historyk i mediewista, w imieniu Wydziału I Nauk Społecznych Polskiej Akademii Nauk powiadomił z kolei ks. Wincentego Myszora o powołaniu go na przewodniczącego Rady Redakcyjnej czasopisma „Studia Nauk Teologicznych PAN” w kadencji 2005-2007¹⁴⁴, a ks. Stanisław Longosz zaproponował członkostwo w Komisji Badań nad Antykiem Chrześcijańskim KUL¹⁴⁵, co nastąpiło w 1994 roku¹⁴⁶.

Zakończenie

Większość zanalizowanej na potrzeby artykułu korespondencji miała charakter oficjalny i konwencjonalny, co może być wynikiem decyzji podjętej przez ofiarodawcę spuścizny do Archiwum Archidiecezjalnego, czyli przeprowadzonej przez niego selekcji. Pokazuje jednak rozległe kontakty ks. Wincentego Myszora, świadczące o interdyscyplinarnym charakterze jego zainteresowań i osiągnięć badawczych. Przedstawione listy zostały potraktowane jako ujawniające nieznanne lub mniej znane fakty z życia patrologa. Stały się podstawą uzupełniania jego życiorysu naukowego wątkami, które zdradzają naturę relacji zawodowych oraz warsztat badawczy uczonego zdobywającego renomę w środowisku akademickim. Dzięki analizie krytycznej źródeł zrekonstruowano genezę działań naukowych i publikacyjnych ks. Myszora, formy jego obecności w środowisku akademickim oraz kręgi osób, z którymi utrzymywał pisemne relacje na przestrzeni kilkudziesięciu lat, współpracując na różnorodnych płaszczyznach.

Najczęstsze kontakty miał z badaczami z uczelni katolickich – ATK i KUL. Przez lata jedynie na nich funkcjonowały wydziały teologiczne, a uczeni byli

(...) praktycznie skazani na podtrzymywanie ożywionych relacji wzajemnych – choćby ze względu na konieczność recenzenta z innej uczelni przy każdej obronie doktorskiej i przewodzie habilitacyjnym. Również kiedy organizowało się sympozja, praktycznie zawsze szukało się prelegentów najpierw wśród

¹⁴¹ AAKat., sygn. 169/4, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 70-71, 104, 126, 251; AAKat., sygn. 169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 40, 57, 129-130; AAKat., sygn. 169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 122.

¹⁴² Longosz, *Ks. prof. Wincenty Myszor*, s. 843.

¹⁴³ AAKat., sygn. 169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 90, 150, 161, 173, 255. Ksiądz W. Myszor przynależał do niego w latach 2004-2012. Longosz, *Ks. prof. Wincenty Myszor*, s. 845.

¹⁴⁴ AAKat., sygn. 169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 160.

¹⁴⁵ AAKat., sygn. 169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora, k. 498.

¹⁴⁶ Longosz, *Ks. prof. Wincenty Myszor*, s. 845.

profesorów bratniego wydziału. Trzeba o tym pamiętać, jeżeli chce się przedstawiać znaczenie swojego wydziału dla naukowej kondycji teologii polskiej¹⁴⁷.

Dzięki więziom z lubelskimi teologami, historykami i filozofami ks. Myszor najpierw budował swój dorobek publikacyjny, a następnie współuczestniczył w tworzeniu użytkowanych do dziś opracowań encyklopedycznych. To w Lublinie powołano MZBnACh i czasopismo naukowe z zakresu antyku chrześcijańskiego – „Vox Patrum”, którego redaktor ks. Stanisław Longosz przez wiele lat współpracował z ks. Wincentym Myszoem. Ożywione relacje łączyły również patrologa ze środowiskiem warszawskich orientalistów, filologów i bizantynologów. Dzięki tym kontaktom włączył się do projektów translatorskich, m.in. z Albertyną Szczudłowską-Dembską i ks. Markiem Starowieyskim. Wymieniał też wiadomości z uczonymi z ośrodków akademickich w Krakowie, Toruniu i Wrocławiu, udzielając porad w zakresie tłumaczeń, hagiografii i zagadnień gnostycznych, a rzadziej z badaczami z innych uczelni, np. w Białymstoku, Bydgoszczy i Łodzi, którzy zapraszali go do udziału w księgach jubileuszowych, pracach zbiorowych lub na wyprawy naukowe.

Ukazane w artykule treści korespondencji ujawniają wielowątkowość życia naukowca – najpierw jako badacza starającego się budować swój dorobek, biorącego udział w różnego typu wydarzeniach, a potem zapraszanego na spotkania, do projektów i wykonywania ekspertyz. Scharakteryzowane źródła dowodzą, że patrolog był dla środowiska naukowego autorytetem, do którego zwracano się po porady w kwestiach publikacyjnych, awansowych czy bibliograficznych, a co ciekawe, jego „usługi” polecali uczeni i odkrywcy pracujący w gremiach międzynarodowych.

Reasumując, listy naukowców to wartościowy materiał badawczy dla biografów, historyków dyscyplin i dziedzin naukowych, filologów analizujących język wypowiedzi, komunikologów badających kanały komunikacji naukowej itd. Z uwagi na wielowątkowość i często znaczne rozproszenie korespondencji w bibliotekach, archiwach instytucjonalnych i prywatnych stanowi ona niemal niewyczerpywalne źródło informacji, poddawane przede wszystkim analizom krytycznym i komparatystycznym jako subiektywny dokument epoki.

¹⁴⁷ Salij, *Wydział Teologiczny ATK*, s. 95.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach (AAKat.)
 sygn. 169/1, Spuścizna ks. Wincentego Myszora.
 sygn. 169/2, Spuścizna ks. Wincentego Myszora.
 sygn. 169/3, Spuścizna ks. Wincentego Myszora.
 sygn. 169/4, Spuścizna ks. Wincentego Myszora.
 sygn. 169/5, Spuścizna ks. Wincentego Myszora.
 sygn. 169/6, Spuścizna ks. Wincentego Myszora.

Opracowania

- Adamczuk Lucjan, *Szczecińska trauma 1970. Fragment książki Lucjana Adamczuka „Autobiografia człowieka wolnego”* (Warszawa 2015, mps), nota red. M. Paziewski, „Autobiografia. Literatura, Kultura, Media”, (2015) nr 2, s. 95-108.
- Bagrowicz Jerzy, w: *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-2004. Materiały do biografii*, oprac. H. Duczkowska-Moraczewska, M. Gołębiowski, R. Karpiesiuk, B. Kierzkowska, E. Talarczyk, E. Wiśniewska, Toruń 2006, s. 73.
- Blomborgowa Maria Magdalena, *Erazma Majewskiego korespondencja w sprawach archeologicznych z badaczami rosyjskimi, ukraińskimi i białoruskimi*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, (1994) nr 3-4, s. 47-56.
- Cysewski Kazimierz, *Teoretyczne i metodologiczne problemy badań nad epistolografią*, „Pamiętnik Literacki”, 88 (1997) z. 1, s. 95-110.
- Czakon Dominika, Michna Natalia Anna, Sosnowski Leszek, *Z korespondencji naukowców: Stefan Morawski i Roman Ingarden*, „Przegląd Kulturoznawczy”, (2021) nr 3, s. 622-639.
- Drabina Jan, w: *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. 1, A-G, red. nauk. J. Kapuścik, Warszawa 1999, s. 325.
- Dudała Halina, *Spuścizny uczonych w zasobie Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach – wybrane problemy gromadzenia, opracowania oraz udostępniania*, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy”, (2019) nr 1, s. 12-24.
- Dudek Wincenty (1908-1978), w: *Encyklopedia ekumenizmu w Polsce (1964-2014)*, red. J. Budniak, Z. Glaeser, T. Kałużny, Z.J. Kijas, Kraków 2016, s. 168-170.
- Firlit Elżbieta, w: *Religia. Encyklopedia PWN*, t. 4, *Fatum-indiculus*, red. nauk. T. Gadacz, B. Milerski, Warszawa 2002, s. 61-62.
- Frankowski (Adam) Janusz, w: *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. 1, A-G, red. nauk. J. Kapuścik, Warszawa 1999, s. 408.
- Gadacz Tadeusz, w: *Religia. Encyklopedia PWN*, t. 4, *Fatum-indiculus*, red. nauk. T. Gadacz, B. Milerski, Warszawa 2002, s. 132.
- Głębińska Ewa, *Romanowski Andrzej*, w: *Polscy pisarze i badacze literatury przełomu XX i XXI wieku. Słownik biobibliograficzny*, t. 2, pod red. A. Szałagan, Warszawa 2014, s. 247-252.
- Gołda Agnieszka, Tałuć Katarzyna, *Międzynarodowa współpraca publikacyjna patrologów na przykładzie analizy korespondencji ks. profesora Wincentego Myszora z Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach*, „Vox Patrum”, 83 (2022) s. 413-438.

- Gutowski Wojciech (Kazimierz), w: *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-2004. Materiały do biografii*, oprac. H. Duczkowska-Moraczewska, M. Gołębiowski, R. Karpiesiuk, B. Kierzkowska, E. Talarczyk, E. Wiśniewska, Toruń 2006, s. 260.
- Kmiecik Barbara, *Korespondencja pracowników naukowych w zbiorach biblioteki uniwersyteckiej jako źródło wiedzy o lokalnym środowisku naukowym*, w: *Zbiory specjalne i regionalia w polskich bibliotekach naukowych i publicznych. Materiały z III ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego 9-11 września 2009*, pod red. R. Gazińskiego, Szczecin 2010, s. 29-40.
- Kolago Lech, *Biografia naukowa Profesora dr. hab. Marka Jaroszewskiego*, „*Studia Germanica Gedanensia*”, 18 (2008) s. 9-12.
- Kozłowski Michał, *In memoriam. Oktawiusz Jurewicz (30 IV 1926 – 28 IV 2016)*, „*Symbolae Philologorum Posnaniensium Graecae et Latinae*”, 26 (2016) z. 2, s. 153-165.
- Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Rusecki, Lublin 1994.
- Lach-Bartlik Ludmiła, *Książd Profesor Wincenty Wilhelm Myszor*, „*Vox Patrum*”, 32 (2012) t. 57, s. 11-20.
- Leszka Mirosław J., *Profesor Waldemar Ceran (7 IX 1936 – 20 VI 2009)*, „*Meander*”, 62 (2007) nr 3-4, s. 185-189.
- Lewaszkievicz Tadeusz, *Korespondencja i inne teksty rękopiśmienne/nieopublikowane polskich leksykografów i językoznawców jako ważne źródło badań historyków językoznawstwa polskiego*, „*Slavica Litteraria Supplementum*”, 2 (2012) s. 105-120.
- Longosz Stanisław, *Ks. prof. Wincenty Myszor (22 V 1941 – 19 II 2017). Polski odkrywca gnozy wczesnochrześcijańskiej*, „*Vox Patrum*”, 37 (2017) t. 68, s. 843-856.
- Materiały źródłowe do biografii naukowej ks. prof. Wincentego Myszora (wybór korespondencji)*, wstęp i edycja K. Tałuć, Katowice 2019.
- Matras Tadeusz, *Śp. ks. Stanisław Grzybek (1915-1998)*, „*Ruch Biblijny i Liturgiczny*”, 52 (1999) nr 1, s. 70-75.
- Młotek Antoni, w: *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. 3, M-R, red. nauk. J. Kapuścik, Warszawa 2000, s. 210.
- Myszor Wincenty, *Niestrudzony badacz wczesnego chrześcijaństwa*, rozm. przepr. A. Sikora, „*Śląsk*”, (2013) nr 12, s. 39-41.
- Ołdakowska-Kufłowa Mirosława, *Leokadia Małunowiczówna w służbie Bogu, nauce, człowiekowi*, „*Roczniki Humanistyczne*”, 58-59 (2010-2011) z. 3, s. 7-25.
- Paprocki Henryk (1946-), w: *Encyklopedia ekumenizmu w Polsce (1964-2014)*, red. J. Budniak, Z. Glaeser, T. Kałużny, Z.J. Kijas, Kraków 2016, s. 324-325.
- Poniatowski Zygmunt, w: *Religia. Encyklopedia PWN*, t. 8, Parys-Rut, red. nauk. T. Gadacz, B. Milerski, Warszawa 2003, s. 193.
- Rembiszewska Dorota Krystyna, Trawińska Maria, *Korespondencja Ludwika Czarkowskiego z Janem Karłowiczem ze zbiorów Archiwum Historycznego w Wilnie*, „*Bibliotekarz Podlaski*”, 56 (2022) nr 3, s. 241-256.
- Rubinkiewicz Ryszard, w: *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. 3, M-R, red. nauk. J. Kapuścik, Warszawa 2000, s. 698.
- Rybicka Elżbieta, *Antropologiczne i komunikacyjne aspekty dyskursu epistolograficznego*, „*Teksty Drugie*”, (2004) z. 4, s. 40-55.
- Salij Jacek, *Wydział Teologiczny ATK jako prężny ośrodek naukowy*, „*Studia Theologica Varsaviensia*”, 51 (2013) nr 1, s. 89-96.

- Skrzyniarz Ryszard, *Szymusiak Jan Maria*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 50/2, *Szymański Edward – Szynglarski Ignacy*, red. A. Romanowski, Warszawa-Kraków 2015, s. 308-309.
- Starnawski Jerzy, *Korespondencja językoznawcza Adama Antoniego Kryńskiego z Hieronimem Łopacińskim*, „Roczniki Humanistyczne”, 11 (1962) nr 1, s. 85-150.
- Starowieyski Marek, w: *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. 4, *S-Ż*, red. nauk. J. Kapuściak, Warszawa 2002, s. 214.
- Stawiszynski Wojciech, *Profesor Albertyna Szczudłowska-Dembska (9 XII 1934 – 17 IX 2013)*, „Vox Patrum”, 34 (2014) t. 61, s. 701-703.
- Stępniewska Alina, *Ksiądz profesor Stanisław Longosz. Filolog, patrolog, dydaktyk, założyciel i redaktor „Vox Patrum”*, „Vox Patrum”, 28 (2008) t. 52/1, s. 25-38.
- Węclawski Tomasz, w: *Religia. Encyklopedia PWN*, t. 9, *Rut-żywność*, red. nauk. T. Gadacz, B. Milerski, Warszawa 2003, s. 390.
- Wrzesiński Wojciech, *Andrzej Brożek (10 XI 1933 – 19 I 1994)*, „Kwartalnik Historyczny”, 3 (1994) s. 123-125.
- Wygralak Paweł, *Ks. prof. dr hab. Bogdan Cześ: curriculum vitae*, „Vox Patrum”, 37 (2017) t. 67, s. 27-29.
- Żurek Antoni, *Ksiądz Wojciech Kania (1911-2000). W pierwszą rocznicę śmierci*, „Vox Patrum”, 20 (2000) t. 38-39, s. 777-779.

Netografia

- A.Z., *Florian Jerzy Duchniewski OFM Cap (1932-2011) – sylwetka i publikacje*, http://www.bu.kul.pl/art_30153.html (dostęp: 13.01.2023).
- Dr hab. Wojciech Daszkiewicz*, http://www.kul.pl/art_16354.html (dostęp: 13.01.2023).
- Eugeniusz Zieman SCJ*, <https://wydawnictwo.sercanie.pl/pl/producer/ks.-Eugeniusz-Zieman-SCJ/5> (dostęp: 13.01.2023).
- Ks. prof. dr hab. Bogusław Migut*, <https://pracownik.kul.pl/boguslaw.migut/> (dostęp: 13.01.2023).
- Ks. prof. dr hab. Jan Walkusz*, http://www.kul.pl/art_15270.html (dostęp: 13.01.2023).
- Sobański Remigiusz*, https://silesia.edu.pl/index.php/Soba%C5%84ski_Remigiusz (dostęp: 10.01.2023).